

درس هفتم: جمال و کمال

نوع ادبی: غنایی / قالب: نثر، مسجع / محتوا: تفسیر داستان حضرت یوسف(ع) / تفسیر سوره یوسف(ع): احمد بن محمد بن زید طوسی

۱) بدان: آگاه باش / ۲) جاودان: پاینده، همیشگی / ۳) هزار: مجاز از فراوانی / ۴) است: وجود دارد (غیراسنادی) / ۵) حکمت: علم و دانش
بدان^۱ که قرآن مانند است به بهشت جاودان^۲؛ در بهشت از هزار^۳ گونه نعمت است^۴ و در قرآن از هزار گونه پند و حکمت^۵ است.

معنی: آگاه باش که قرآن شبیه بهشت جاویدان است. در بهشت نعمت‌های بسیار وجود دارد و در قرآن پند و حکمت‌های بسیار.

مفهوم: شباهت بهشت و قرآن به هم / قرآن پندآموز و حیات‌بخش است.

آیه و دستور: تشبیه: قرآن به بهشت / سجع: نعمت و حکمت / واژه دو تلفظی: جاودان، جاودان / فعل «است» اولی اسنادی و دو تای دیگر غیراسنادی.

۱) مثل: مثال، صفت، حکایت و ... / ۲) حیات: زندگی / ۳) بود: است، می‌باشد، وجود دارد (غیراسنادی) / ۴) دل: مجاز از روح و جان /

و مثل^۱ قرآن، مثل آب است روان؛ در آب، حیات^۲ تن‌ها بود^۳ و در قرآن حیات دل‌ها^۴ بود.

معنی: حکایت قرآن، همانند حکایت آب جاری است. آب به جسم انسان‌ها زندگی می‌بخشد و قرآن به جان انسان‌ها!

مفهوم: قرآن حیات‌بخش دلهاست.

آیه و دستور: تشبیه: قرآن به آب جاری / سجع: تن‌ها و دل‌ها / نقش دستوری «روان»: صفت بیانی (مثل آب است روان: مثل آب روان است).

۱) لکن: لیکن، اما / ۲) عجب: شگفت‌آور، عجیب / ۳) دو ضد: دو چیز متضاد / ۴) فرقت: جدایی، دوری / ۵) وصلت: پیوند، پیوستگی / ۶) محنت: اندوه، ناراحتی / ۷) راحت: آسایش، راحتی / ۸) آفت: آسیب، رنج، زیان / ۹) جفا: بی‌وفایی، ستم / ۱۰) بدایت: آغاز، ابتدا / ۱۱) بند: ریسمان و زنجیر، مجاز از اسارت و زندان / ۱۲) گاه: تخت شاهی، سریر، مسند، مجاز از قدرت و سلطنت / ۱۳) طرب: شادی / ۱۴) نهاد: سرشت، باطن، ذات
در قرآن، قصه‌ها بسیار است و لکن^۱ قصه یوسف(ع) نیکوترین قصه‌هاست.

این قصه، عجب^۲ ترین قصه‌هاست؛ زیرا که در میان دو ضد^۳ جمع بود: هم فرقت^۴ بود و هم وصلت^۵؛ هم محنت^۶ بود، هم شادی؛ هم راحت^۷ بود هم آفت^۸؛ هم وفا بود، هم جفا؛ در بدایت^{۱۰} بند^{۱۱} و چاه بود، در نهایت تخت و گاه^{۱۲} بود؛ پس چون در او این چندین اندوه و طرب^{۱۳} بود، در نهاد^{۱۴} خود شگفت و عجب بود.

معنی: ... این قصه عجیب‌ترین قصه‌هاست؛ زیرا در آن چیزهای متضاد کنار هم آمده‌اند: در این قصه هم جدایی وجود دارد و هم پیوستگی؛ هم اندوه وجود دارد و هم شادی؛ هم آسایش وجود دارد و هم رنج؛ هم وفای به عهد وجود دارد و هم بی‌وفایی و ستم؛ در ابتدا زندان و چاه (گرفتاری) وجود دارد و در انتها تخت شاهی (سلطنت و فرمانروایی)؛ پس چون در آن این همه غم و شادی وجود دارد، طبیعتاً شگفت و عجیب است.

مفهوم: قصه یوسف بهترین قصه‌ها (احسن القصص) است / قصه یوسف عجیب‌ترین قصه‌ها است / رنج و سختی مقدمه بزرگی و موفقیت است.

آیه و دستور: جناس: وفا و جفا، چاه و گاه / سجع: فرقت و وصلت؛ محنت و شادی؛ راحت و آفت؛ وفا و جفا؛ چاه و گاه؛ طرب و عجب / تضاد: فرقت و وصلت؛ محنت و شادی؛ راحت و آفت، وفا و جفا، بدایت و نهایت؛ بند و چاه با تخت و گاه؛ اندوه و طرب / ترادف: شگفت و عجب / تناسب: بند و چاه؛ تخت و گاه، ... / حذف فعل: فعل «بود» بعد از «وصلت»، «شادی»، «آفت»، «جفا» به قرینه لفظی حذف شده است.

۱) از بهر: به سبب، به خاطر (حرف اضافه است) / ۲) صدیق: بسیار راستگو / ۳) جبار: مسلط، یکی از صفات خداوند تعالی است (ملک: پادشاه، استعاره از خدا)
گفته‌اند «نیکوترین» از بهر^۱ آن بود که یوسف صدیق^۲ وفادار بود و یعقوب خود او را به صبر آموزگار بود و زلیخا در عشق و درد او بی‌قرار بود، و اندوه و شادی در این قصه بسیار بود، و خبر دهنده از او، ملک جبار^۳ بود؛

معنی: این که گفته‌اند قصه یوسف(ع) نیکوترین داستان‌هاست، به این دلیل است که یوسف صدیق (بسیار راستگو)، باوفا است و یعقوب(ع) خودش راهنمای او در صبری و شکیبایی است و زلیخا در عشق و درد او بی‌قرار است و غم و شادی در این داستان بسیار است و حکایت‌کننده آن، خداوند پادشاه پیروزمند جهان است.

مفهوم: بیان دلایل نیکو بودن قصه حضرت یوسف(ع)

آیه و دستور: سجع: وفادار، آموزگار، بی‌قرار، جبار / مراعات نظیر: یعقوب، یوسف و زلیخا / تضاد: اندوه و شادی / واژه دو تلفظی: آموزگار، آموزگار / نوع «را»: فک اضافه (یعقوب، خود او را به صبر آموزگار بود: یعقوب، خود، به صبر آموزگار او بود).

(۱) **حُسن**: خوبی، زیبایی / (۲) **صورت**: چهره، ظاهر (حسن صورت: زیبایی چهره) / (۳) **سیرت**: باطن، درون، خلق و خو (حسن سیرت: زیبایی باطن، خوش خلقی) / (۴) **نیکو خو**: خوش خو، خوش اخلاق / (۵) **نیکورو**: زیبا، خوشگل / (۶) **نبینی**: نمی بینی، مضارع اخباری (نبینی که ...؟: حتماً می بینی و می دانی؛ استفهام تأکیدی) / (۷) **یوسف را**: برای یوسف (رای متممی) / (۸) **امر و فرمان**: فرمانروایی، پادشاهی / (۹) **تخت و گاه**: مجاز از پادشاهی و سلطنت

قصهٔ حال یوسف را نیکو نه از حُسن^۱ صورت^۲ او گفت، بلکه از حُسن سیرت^۳ او گفت؛ زیرا که نیکو خو^۴، بهتر هزار بار از نیکورو^۵ [است]. **نبینی^۶ که یوسف را^۷ از روی نیکو، بند و زندان آمد و از خوی نیکو، امر و فرمان^۸ آمد؛ از روی نیکوش حبس و چاه آمد، و از خوی نیکوش تخت و گاه^۹ آمد.**

معنی: (خداوند) داستان زندگی حضرت یوسف (ع) را به خاطر زیبایی باطن و اخلاق او «بهترین» گفته؛ نه به خاطر زیبایی ظاهر و چهره اش؛ زیرا انسان خوش اخلاق بسیار بهتر از انسان زیبارو است. حتماً می بینی (می دانی) که چهرهٔ زیبا، یوسف را گرفتار و زندانی کرد و اخلاق نیک او را به فرمانروایی رسانید. به خاطر چهرهٔ زیبا به زندان و چاه افتاد و به خاطر اخلاق خوب، به قدرت و سلطنت رسید.

مفهوم: برتری باطن بر ظاهر / برتری اخلاق نیک بر ظاهر زیبا / توصیه به پاکی درونی

آرایه و دستور: **جناس:** نیکورو و نیکو خو، رو و خو؛ چاه و گاه / **سجع:** صورت و سیرت، زندان و فرمان؛ چاه و گاه / **تضاد:** صورت و سیرت – بند و زندان با امر و فرمان – حبس و چاه با تخت و گاه / **تناسب:** یوسف، نیکورو، بند، چاه، حبس و زندان / **ترادف:** امر و فرمان – تخت و گاه / **حذف فعل:** حذف فعل «است» بعد از «نیکورو» به قرینهٔ معنایی / **نقش ضمیر متصل «ش»** در دو جملهٔ آخر: هر دو متممی (از روی نیکوش: از روی نیکو برایش – از خوی نیکوش: از خوی نیکو برایش)

(۱) **پادشاه عالم:** استعاره (کنایه) از خداوند / (۲) **باری:** خلاصه، حداقل

پادشاه عالم^۱، خبر که داد در این قصه، از حُسن سیرت او داد، نه از حُسن صورت او داد، تا اگر نتوانی که صورت خود را چون صورت او گردانی؛ باری^۲، بتوانی که سیرت خود را چون سیرت او گردانی.

معنی: خداوند جهان در این داستان از زیبایی باطن و اخلاق او خبر داده است؛ نه از زیبایی چهره اش؛ تا اگر نتوانی ظاهر خود را مثل ظاهر او زیبا نمایی، حداقل بتوانی باطن خود را مثل باطن او کنی!

مفهوم: برتری باطن بر ظاهر / برتری اخلاق نیک بر ظاهر زیبا / توصیه به پاکی درونی

آرایه و دستور: **تضاد:** سیرت و صورت / **سجع:** سیرت و صورت / **تکرار:** سیرت، صورت، داد، گردانی، چون و او / **واژهٔ دو تلفظی:** پادشاه

(۱) **مقابله:** رویارویی / (۲) **زشتی:** بدی، بد رفتاری / (۳) **لئیمی*:** پستی، فرومایگی / (۴) **کریمی:** جوان مردی، بزرگواری /

آن که گفتم سیرتش نیکوترین سیرت ها بود، از بهر آن که در مقابله^۱ جفا، وفا کرد و در مقابله زشتی^۲، آشتی کرد و در مقابله لئیمی^۳، کریمی^۴ کرد.

معنی: علت آن که گفتم اخلاق و باطنش بهترین است، به خاطر آن است که در برابر بی وفایی، وفاداری و در برابر بدی، صلح و دوستی و در برابر پستی و فرومایگی، بزرگواری پیشه کرد.

مفهوم: توصیه به جوانمردی و مدارا / بدی را با خوبی پاسخ دادن

آرایه و دستور: **تضاد:** جفا و وفا؛ زشتی و آشتی؛ لئیمی و کریمی / **جناس:** جفا و وفا

(۱) **زیادت:** زیادی، افزونی (چون او را زیادت نعمت دیدند: چون زیادت نعمت او را دیدند؛ رای فک اضافه) / (۲) **عنایت:** توجه، محبت (یعقوب را بدو میل و عنایت دیدند: میل و عنایت یعقوب را بدو دیدند؛ رای فک اضافه) / (۳) **آهنگ:** قصد (آهنگ کردند: تصمیم گرفتند، کنایه) / (۴) **کید*:** حيله و فریب / (۵) **عداوت*:** دشمنی / (۶) **مگر:** شاید، بلکه / (۷) **عالم از ... پاک کنند:** او را بکشند، کنایه

برادران یوسف، چون او را زیادت^۱ نعمت دیدند، و یعقوب را بدو میل و عنایت^۲ دیدند، آهنگ^۳ کید^۴ و مکر و عداوت^۵ کردند تا مگر^۶ او را هلاک کنند و عالم از آثار وجود او پاک کنند^۷.

معنی: وقتی برادران یوسف روزی زیاد (زیادی روزی) او را دیدند و علاقه و توجه زیاد یعقوب (ع) را به او مشاهده کردند، قصد فریب و نیرنگ و دشمنی کردند تا شاید او را بکشند و نیست و نابود کنند. [به خاطر همین داخل چاه انداختند]

مفهوم: حسادت و دشمنی برادران یوسف نسبت به او

آریہ و دستوز: سبج: نعمت و عنایت؛ ہلاک و پاک / تناسب: کید و مکر و عداوت / ترادف: کید و مکر /

(۱) **تدبیر:** چاره‌اندیشی / (۲) **تقدیر:** سرنوشت، خواست خدا / (۳) **رحمان:** بسیار بخشنده، یکی از نام‌های خداوند / (۴) **آمد:** شد (فعل اسنادی) / (۵) **ملک تعالی*:** خداوند والا مرتبه / (۶) **دولت:** سعادت، بخت، مقام، قدرت، ثروت (دولت بر دولت: سعادت روی سعادت، ثروت روی ثروت، مقام روی مقام؛ منظور زیاد شدن سعادت، ثروت و مقام است) / (۷) **مملکت:** قلمرو پادشاهی، شهریاری / (۸) **نبوت:** پیامبری / (۹) **کایدان*:** ج کاید، حیلہ‌گران / (۱۰) **نیاید:** نمی‌شود (فعل اسنادی)

تدبیر^۱ برادران برخلاف تقدیر^۲ رحمان^۳ آمد^۴. ملک تعالی^۵ او را دولت^۶ بر دولت زیادت کرد و مملکت^۷ و نبوت^۸، زیادت بر زیادت کرد، تا عالمیان بدانند که هرگز کید کایدان^۹ با خواست خداوند غیب‌دان برابر نیاید!^{۱۰}

معنی: چاره‌اندیشی برادران برخلاف خواست و حکم خداوند بخشاینده شد. خداوند بلندمرتبه ثروت و سعادت او را روز به روز بیشتر و قلمرو پادشاهی و پیامبری او را بیشتر و بیشتر کرد تا مردم جهان بدانند که هیچ‌وقت فریب حيله‌گران با خواست خداوند غیب‌دان برابر نمی‌شود.

مفهوم: برتری تقدیر الهی بر تدبیر انسانها / خواست خدا از هر حيله و فریبی بالاتر است.

آیة و دستور: تلمیح: جملہ آخر بہ آیہ «و مکروا و مکرا اللہ و اللہ خیر الماکرین» / نقش دستوری: «برخلاف تقدیر رحمان»: مسند - «برابر»: مسند

بررسی ابیات و عبارات کارگاه متن‌پژوهی

**زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار. (سعدی)

تحلیل: زمین: نماد انسانهای پست و بدذات(زمین را: برای زمین، رای متممی) / **نثار:** هدیه، شایاش(منظور برف و باران است) / **آسمان:** نماد انسانهای پاک سرشت و بخشنده(آسمان را: برای آسمان، رای متممی) / **غبار:** گرد، گرد و خاک / **سجج:** نثار و غبار / **تضاد:** آسمان و زمین / **حذف:** فعل «است» بعد از غبار به قرینهٔ لفظی حذف شده است.(این فعل در هر دو جمله غیراسنادی است)

معنی: از آسمان هدیه (باران و برف) بر زمین افشاندہ می شود و از زمین گرد و غبار بہ آسمان می رود!

مفهوم: کل اناء یترشح بما فيه / از کوزه همان برون تراود که در اوست / افراد مطابق ذات خود رفتار می کنند.

**مُلک بی دین باطل است و دین بی ملک، ضایع (کلیله و دمنه)

تحلیل: مُلک: پادشاهی، حکومت، مملکت، سرزمین / ضایع: تباہ، تلف / سجع: باطل و ضایع / تکرار: ملک و دین / حذف: فعل «است» بعد از ضایع به قرینہ لفظی حذف شده است.

معنی: حکومت بدون دین باطل و بیہودہ است و دین بدون حکومت نیز نابود می شود!

مفهوم: دین و حکومت باید همراه هم باشند /

**محبت را غایت نیست؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست (عطار)

تحلیل: محبت را: برای محبت (رای متممی) / غایت: نهایت، پایان / نیست: وجود ندارد (هر دو غیراسنادی) / محبوب را: برای محبوب / سجع: غایت و نهایت /

معنی: برای عشق و محبت پایانی وجود ندارد؛ چون زیبایی معشوق نهایتی ندارد!

مفهوم: عشق، جاویدان است / عشق و معشوق نهایت ندارند!

*** «و مکر و ا و مکر الله و الله خبر الماکرین.» : آنها حیلہ کردند و خدا نیز حیلہ کرد، و خداوند بهترین حیلہ گران است!

** صورت زیبای ظاهر هیچ نیست   ای برادر، سیرت زیبا یار (سعدی)

تحلیل: صورت: چهره، ظاهر / سیرت: خلق و خو، باطن / برادر: مجاز از انسان، منادا / تضاد: صورت و سیرت / جناس: صورت و سیرت / تکرار: زیبا

معنی: چهرهٔ زیبایی ظاهر هیچ ارزشی ندارد، پس ای انسان! خُلق و خوی زیبا داشته باش.

مفهوم: برتری باطن بر ظاهر / برتری رفتار خوب بر ظاهر زیبا

کارگاه متن پژوهی - درس هفتم

قلمرو زبانی

۱. با توجه به متن درس، معادل معنایی کلمه‌های زیر را بنویسید.

دولت: (سعادت، بخت، مقام، قدرت، ثروت) - کریمی: (بخشنده‌گی، جوانمردی، بزرگی) - لئیمی: (پستی، فرومایگی،)

۲. کدام قسمت جمله زیر، حذف شده است؟ نوع حذف را مشخص کنید. «نیکوخوا، بهتر هزار بار از نیکو رو.»

پاسخ: فعل جمله: نیکو خوا، بهتر هزار بار از نیکو رو [است]. این حذف را از روی معنای جمله می‌توان فهمید (حذف به قرینه معنایی)

۳. در فارسی معیار و رایج، برخی واژه‌ها به دو شکل، تلفظ می‌شوند؛ نظیر «مهربان، مهربان». در گفتار عادی، از هر دو گونه تلفظی می‌توان استفاده کرد، اما در شعر، با توجه به وزن و آهنگ، باید تلفظ مناسب را انتخاب کرد.

■ در متن درس، واژه‌های دو تلفظی را بیابید. .... جاودان - آموزگار - روزگار

قلمرو ادبی

۱. در بند پنجم (قصه حال یوسف ...)، کدام نوع از روابط معنایی واژه‌ها، بر زیبایی سخن افزوده است؟

پاسخ: تضاد: صورت با سیرت - بند و زندان با امر و فرمان - حبس و چاه با تخت و گاه / تناسب: یوسف، نیکورو، بند، چاه، حبس و زندان / مترادف: امر و فرمان - تخت و گاه

۲. در جمله زیر، دو رکن اصلی تشبیه (مشبه و مشبه‌به) را مشخص کنید.

«قرآن مانند است به بهشت جاودان.» ..... مشبه: قرآن - مشبه‌به: بهشت

۳. در عبارت زیر، کدام واژه‌ها «جناس» دارند؟

«از روی نیکوش، حبس و چاه آمد و از خوی نیکوش تخت و گاه آمد.» ..... چاه و گاه - روی و خوی

۴. به واژه‌هایی که در پایان دو جمله بیابند و از نظر صامت‌ها و مصوت‌های پایانی، وزن یا هر دوی آنها هماهنگ باشند، واژه‌های

«مُسَجَّع» و به آهنگ برخاسته از آنها «سَجَّع» می‌گویند. نمونه:

زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار. (سعدی)

مُلک بی دین باطل است و دین بی ملک، ضایع (کلیله و دمنه)

محبت را غایت نیست؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست (عطار)

■ دو عبارت مُسَجَّع از متن درس بیابید و ارکان سجع را مشخص نمایید.

پاسخ: برادران یوسف، چون او را زیادتِ نعمت دیدند و یعقوب را بدو میل و عنایت دیدند. / از روی نیکوش حبس و چاه آمد، و از خوی نیکوش تخت و گاه آمد.

قلمرو فکری

۱. به چه دلیل نویسنده معتقد است که: «مَثَل قرآن، مَثَل آب روان است.»؟

هر دو مایه حیات هستند؛ در آب، حیات تن‌ها بود و در قرآن حیات دل‌ها بود. (همانطور که آب آلودگی‌های جسم را از بین می‌برد و باعث شادی انسان می‌شود، قرآن نیز آلودگی‌های دل و روح را از بین می‌برد و باعث طراوت دل‌ها می‌گردد.)

۲. کدام بخش از متن درس، به مفهوم آیه شریفه «و مَكْرُوا وَاَللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ» (آل عمران، آیه ۵۴) اشاره دارد؟

پاسخ: ..... «... عالمیان بدانند که هرگز کید کایدان با خواست خداوند غیب دان برابر نیاید!»

۳. بیت زیر، با کدام عبارت درس، ارتباط معنایی دارد؟ ..... «نیکوخوا بهتر هزار بار از نیکورو»

■ صورت زیبای ظاهر هیچ نیست ای برادر، سیرت زیبا بیار (سعدی)

۴. درباره ارتباط مفهومی دو عبارت زیر، توضیح دهید.

■ «الصبر مفتاح الفرج». .... مفتاح*: کلید / معنی: صبر کلید رهایی است / مفهوم: توصیه به شکیبایی

■ یعقوب، خود او را به صبر آموزگار بود.

پاسخ: ..... هر دو عبارت به صبر و شکیبایی دعوت و تأکید می کنند که: صبر و شکیبایی باعث آسان شدن کارها و موفقیت می شود.

گروه های مهم املائی

*** پند و حکمت – حیات تن ها – عجب ترین قصه ها – فرقت و وصلت – محنت و شادی – راحت و آفت – بدایت و نهایت – اندوه و طرب – یوسف صديق – حُسن سیرت و صورت – لثیمی و فرومایگی – میل و عنایت – مکر و عداوت – تقدیر رحمان – خواست خداوند غیب دان –

*** دل سودایی – گل و ریحان – نعره و فریاد – نقض عهد – خار غم – عشق حرم – سهل و آسان – غنا و نغمه

درس هفتم: شعر خوانی (بوی گل و ریحان ها) [شعر حفظی]

نوع ادبی: غنایی / قالب: شعر، غزل / محتوا: عشق و عاشقی / کلیات اشعار: غزلیات، سعدی

۱) وقتی: روزگاری، زمانی / ۲) سودایی*: عاشق، شیفته، شیدا / ۳) بستان: بوستان، باغ، گلزار / ۴) کردی: می کرد، ماضی استمراری (بی خویشتن کردن: از خود بی خود کردن، بی اختیار کردن، کنایه) / ۵) ریحان*: هر گیاه سبز و خوشبو (گل و ریحانها مجاز از گلها و گیاهان)

۱. وقتی دل سودایی، می رفت به بستان ها^۳ بی خویشتم کردی^۴، بوی گل و ریحان ها^۵

معنی: زمانی دل عاشق من سوی باغ ها و گلزارها می رفت و بوی خوش گل ها و گیاهان مرا از خود بی خود می کرد.

مفهوم: از خودبی خودشدن شاعر از بوی گلها و گیاهان در باغ و گلزار

آرایه: مراعات نظیر: بستان، گل و ریحان / تشخیص: سودایی بودن و به گلستان رفتن دل /

دستور: نقش دستوری ضمیر متصل: مفعول (بی خویشتم کردی: من را بی خویشتن می کرد) / ترکیب وصفی: دل سودایی

۱) نعره: بانگ، فریاد بلند / ۲) زدی: می زد (ماضی استمراری) (نعره زدی: نعره می زد، آوازخوانی می کرد، شادی می کرد، کنایه) / ۳) جامه: لباس، استعاره از کلبه گهای گل / ۴) دریدی: می درید، ماضی استمراری (جامه دریدن: شکوفا شدن، نهایت ذوق و شوق، کنایه) / ۵) با یاد تو: به یاد تو

۲. که نعره زدی^۱ بلبل، که جامه دریدی^۲ گل با یاد تو^۵ افتادم از یاد برفت آنها

معنی: (در باغ) گاهی بلبل نغمه خوانی می کرد و زمانی غنچه می شکفت؛ اما به یاد تو که افتادم آنها (گل و بلبل) فراموش شدند!

مفهوم: چیرگی عشق حقیقی بر عشقهای مجازی

آرایه: مراعات نظیر: گل و بلبل / تشخیص: جامه دریدن گل – نعره زدن بلبل /

۱) تا: از وقتی که / ۲) در بستم: شروع کردن / ۳) شکستن عهد: عمل نکردن به قول و پیمان (کنایه) / ۴) روا: جایز، شایسته / ۵) نقض*: شکستن، شکستن عهد و پیمان /

۳. تا عهد تو در بستم^۲، عهد همه بشکستم^۳ بعد از تو روا^۴ باشد، نقض^۵ همه پیمان ها

معنی: از زمانی که با تو پیمان دوستی بستم، پیمان های دیگر را شکستم؛ چون شایسته است که بعد از عهد تو همه پیمان ها شکسته شوند.

مفهوم: به یار پیوستن و از همه گسستن / لازمه عاشقی، ترک تعلقات است / وفاداری عاشق به معشوق /

آرایه و دستور: تکرار: عهد و همه / تضاد: در بستم و شکستن / مراعات نظیر: عهد و پیمان / تکرار: عهد و تو / نقش «نقض»: عهد

۱) در دامن آویختن: همراهی، رها نکردن، کنایه (مصراع اول کنایه از: عاشق شدن، گرفتار غم عشق شدن) / ۲) **کوتاه نظری**: * اندک بینی، عاقبت اندیش نبودن [کنایه]

۴. تا خار غم عشقت آویخته در دامن^۱   **کوتاه نظری**^۲ باشد، رفتن به گلستان ها

معنی: از زمانی که (یا: تا زمانی که) عشق تو وارد دل من شده است (عاشق تو شده ام)، رفتن به بوستانها نشانه اندک بینی و حماقت است.

مفهوم: ارزشمندی عشق / برتری عشق یار بر زیبایی های جهان / بلاکشی عاشق / به یار پیوستن و از همه گسستن

آرایه: تشبیه: مانند کردن غم عشق به خار (خار غم عشق) / تضاد: خار و گلستان /

دستور: حذف: حذف فعل «است» یا «باشد» بعد از «آویخته» / نقش دستوری: «رفتن»: نهاد – «کوتاه نظری»: مسند / ترکیب اضافی: ۳ تا (معلوم کنید!)

۱) **طلب:** خواستن، جست و جو کردن / ۲) **ما را:** به ما (رای متممی) / ۳) **شاید:** شایسته است (فعل است!) / ۴) **حرم:** پیرامون کعبه و مکان های مقدس، مجاز از خود کعبه / ۵) **باشد:** وجود داشته باشد (غیراسنادی) / ۶) **سهل:** آسان / ۶) **بیابان ها:** استعاره از مشکلات /

۵. گر در طلبت^۱ رنجی ما را^۲ برسد شاید^۳   چون عشق حرم^۴ باشد، سهل^۵ است بیابان ها^۶

معنی: اگر در راه خواستن و رسیدن به تو رنجی به ما برسد شایسته است و اشکالی ندارد؛ زیرا وقتی کسی عشق رسیدن به کعبه را دارد، مشکلات برایش آسان است.

مفهوم: بلاکشی عاشق / عاشق سختیهای راه عشق را با جان و دل قبول و تحمل می کند / شوق وصال دشواری های راه را آسان می کند.

آرایه: تضاد: حرم و بیابان / تشبیه: تشبیه مضمهر (پنهان) معشوق به کعبه

دستور: نقش ضمیر متصل: مضاف الیه (طلب: طلب تو) / زمان و نوع فعل «برسد»: مضارع التزامی

۱) **گویند:** می گویند، مضارع اخباری / ۲) **چندین:** زیاد / ۳) **دورانها:** زمانها، روزگاران

۶. گویند^۱ مگو سعدی، چندین^۲ سخن از عشقش   می گویم و بعد از من گویند به دوران ها^۳

معنی: غافلان می گویند: ای سعدی این همه از عشق یار سخن نگو! من می گویم و آیندگان نیز در دوره های مختلف سخن خواهند گفت!

مفهوم: جاودانگی عشق / سخن از عشق هیچگاه به پایان نخواهد رسید

آرایه: تضاد: گویند و مگو / تکرار: گویند / تخلص: آوردن نام شاعر در بیت پایانی (تخلص، قافیه، ردیف و ... آرایه نیستند؛ اما در بخش آرایه ها آورده ام!)

دستور: تعداد جمله های بیت: ۵ تا (گویند – سعدی – چندین سخن از عشقش مگو – می گویم – بعد از من به دورانها گویند) / نقش دستوری «سعدی»: منادا (هر منادا، شبه جمله است و یک فعل محذوف به قرینه معنایی دارد) /

درک و دریافت

۱. کدام نوع لحن برای خوانش این شعر مناسب است؟ چرا؟ لحن تغزلی و عاطفی؛ زیرا این شعر غزل عاشقانه ای پر از عاطفه و احساس است.

۲. چرا این سروده، در ادب غنایی جا می گیرد؟ (غنا: سرود، نغمه، آواز خوانی، دستگاه موسیقی)

پاسخ: ..... زیرا شاعر عواطف و احساسات خودش را با زبانی نرم و لطیف در قالب غزل بیان کرده است.